ВСЕСВІТНЯ ЛІТЕРАТУРА В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

Щомісячний науково-методичний журнал

№ 5 (387)
Травень 2013

Видається з 1976 року.
До 1993 року журнал називався «Русский язык и литература в средних учебных заведениях Украины», з 1993 до 1996 року – «Відродження», з 1996 до 2011 року – «Всесвітня література в середніх навчальних закладах України»
Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 17885 – 6735Р від 21.06.2011 р.

ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС 74426

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Видавець:
Рекламне агентство «ОСВІТА УКРАЇНИ»

Схвалено вченою радою Інституту іноземної філології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 7 від 24 квітня 2013 р.)

Редакційна колегія:
КАТЕРИНА БИКОВА,
ЛЮДМИЛА ВОЗНЮК,
ЄВГЕНІЯ ВОЛОЩУК,
ВОЛОДИМИР ГЛАДИШЕВ,
ЄВДОКІЯ ГОЛОБОРОДЬКО,
ВОЛОДИМИР ГОНЧАРОВ,
ТАМАРА ГРЕВЦЕВА (головний редактор),
ТАМАРА ДЕНИСОВА,
МИКОЛА ЖУДИНСЬКИЙ,
ОЛЕНА ІСАЄВА,
ЖАННА КЛИМЕНКО,
ЮРІЙ КОВБАСЕНКО,
ЖАННА КОШКІНА,
ЮРІЙ КУЗНЄЦОВ,
ЛІДІЯ МАЦЕВКО-БЕКЕРСЬКА,
ЛЕСЯ МІРОШНИЧЕНКО,
ДМИТРО НАЛИВАЙКО,
ОЛЬГА НІКОЛЕНКО,
НІНА ОЗЕРОВА,
ОЛЕКСАНДР ПРОНКЕВИЧ,
СВІТЛАНА САФАРЯН,
ОЛЬГА СУХОМЛИНСЬКА,
КАТЕРИНА ТАРАНІК-ТКАЧУК,
БОРИС ШАЛАГІНОВ,
ЛЮДМИЛА ШЕВЧЕНКО,
НЕОНІЛА ШИНКАРУК,
ФЕЛІКС ШТЕЙНБУК

Методична рада:
РИТА ЄРОШЕНКО,
ЛІДІЯ ЗІНЕВИЧ,
ЛЮДМИЛА КОВАЛЬОВА,
ЛАРИСА МЕЛЬНИКОВА,
ОЛЕКСАНДР ПЕРВАК,
ІРИНА РАДА,
ОЛЬГА СУТУЛА,
ІРИНА ТРИГУБ,
ТЕТЯНА ЧЕРЕДНИК,
МАРИНА ЧУБАРОВА,
ВАЛЕНТИНА ЮРЧАК

© «Всесвітня література в сучасній школі», 2013

ЗМІСТ

НОВА ШКОЛА: ПРАКТИКА, ПРОБЛЕМИ
До ювілею Лесі Мірошниченко
Інна КОВАЛИК
УЧИТЕЛЬ, ЯКИЙ УЧИТЬ БУТИ ВЧИТЕЛЕМ 2

Лариса МАЙСУС
Забезпечити професійну готовність студентів-філологів до викладання світової літератури в школі 4

Анжела МЕЛЬНИК
ВНЕСОК Л. Ф. МІРОШНИЧЕНКО У РОЗВИТОК ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ У КУЛЬТУРОЛОГІЧНОМУ КОНТЕКСТІ 7

Сучасним дітям – сучасний урок
Тетяна АЛІЄВА
УЧИТЕЛЬСЬКИЙ ПИРІГ, або РЕЦЕПТ ЦІКАВОГО УРОКУ..... 13

Майя КУХАР
КАЗКА ЯК ТЕКСТ, МУЗИКА І МУЛЬТФІЛЬМ
Урок за п'єсою С. Маршака «Дванадцять місяців» з використанням музики П. Чайковського «Пори року», одноіменного мультиплікаційного фільму 14

МЕТОДИКА, ПОШУК, ДОСВІД
Ольга НІКОЛЕНКО, Катерина ТАРАНІК-ТКАЧУК
FANFICTION ЯК ЯВИЩЕ ЛІТЕРАТУРИ, КУЛЬТУРИ І СУЧАСНОЇ МЕТОДИКИ 16

Світлана ТІХОНЕНКО, Дар'я МАНЬКІВСЬКА
ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ РОЗШИРЕННЯ ЧИТАЦЬКОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВ..... 22

Наталія ХОЛОДНЯК
ФАНФІК: ВИМОГА СЬОГОДЕННЯ ЧИ ДАНИНА ІНТЕРНЕТ-МОДІ?..... 26

Педагогічна майстерня
Оксана МАСЛЮК
ФЕНОМЕН ОСКАРА УАЙЛЬДА..... 28

МЕТОДИКА, ПОШУК, ДОСВІД: ЗАВТРА – НА УРОК
Тетяна АЛІЄВА
«НЕ КАЖІТЬ: БУЛА ВІЙНА ДАВНО»
Урок-парабола за оповіданням М. Шолохова «Доля людини». *7 клас* 32

Конкурс «Нова програма – сучасний урок»
Наталія ДЕНИСКО
КРАЇНИ РІЗНІ – МОРАЛЬ ОДНА
Вивчення індійської народної казки «Фарбований шакал» 35

Оксана ТІХОМІРОВА
УСЕ БУДЕ В ШОКОЛАДІ!
Уроки за твором Р. Даля «Чарлі і шоколадна фабрика» 38

Конкурс «Художня література очима школярів»: Літературний етюд
Анна ГОЛУБ, ФУТЛЯРНОСТЬ..... 46
Дарья ОЧЕРЕТЯНКО, ФУТЛЯРЫ БЫВАЮТ РАЗНЫЕ... ..... *46*
Конкурс «Художня література очима школярів»: Поетична спроба
Юрій ДЕМЧИНА, «ДЛЯ ЧОГО ВЧИТИ НАМ ЛІТЕРАТУРУ?»..... 47

Книжкові новинки
Жанна КЛИМЕНКО
Провідник перекладацькими стежками 48

РОСІЙСЬКА МОВА В ШКОЛАХ УКРАЇНИ
Лариса КУРАЧ
ПРОБЛЕМА РАЗВИТИЯ ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА В ШКОЛАХ С УКРАИНСКИМ ЯЗЫКОМ ОБУЧЕНИЯ 50

НАУКА – ШКОЛІ
Валерія ХРАБРОВА
РОЛЬ ДІАЛОГУ У ФОРМУВАННІ ОБРАЗНОЇ КАРТИНИ СВІТУ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ 58

Перший постулат основ методичної школи Лесі Мірошниченко про збереження традицій у методиці актуальний тепер уже і для її наукової системи. Адже вона стала «джерелом... сил та енергії, стимулом для пошуку» [7. 75], базою для становлення та розвитку сучасної методики вивчення світової літератури. Завдяки їй цілі покоління учнів уже вийшли зі школи творчими читачами з критичним мисленням і сучасними поглядами на світ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мірошниченко Л. Ф. Актуальні проблеми методики викладання світової літератури // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2005. – № 6.
2. Мірошниченко Л. Ф. Винятковість нового шкільного предмета і специфіка його викладання // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 2000. – № 3.
3. Мірошниченко Л. Ф. Всесвітня література – новий предмет у середніх навчальних закладах України // Відродження. – 1995. – № 5–6.
4. Мірошниченко Л. Ф. Генезис методики викладання світової літератури в Україні // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2003. – № 3.
5. Мірошниченко Л. Ф. Етапи вивчення художнього твору: метод. лекторій для вчителя зарубіжної літератури // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 1995. – № 4–7, 9, 11–12 ; 1996. – № 1, 3, 4, 5, 7, 9 ; 1997. – № 1, 3, 11 ; 1998. – № 2.
6. Мірошниченко Л. Ф. Методичний лекторій для вчителя зарубіжної літератури // Відродження. – 1995. – № 4.
7. Мірошниченко Л. Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах : підручник / Л. Мірошниченко. – К. : Вища шк., 2007. – 415 с.
8. Мірошниченко Л. Ф. Основи планування та наукової організації праці вчителя-словесника // Відродження. – 1995. – № 9.

ВНЕСОК Л. Ф. МІРОШНИЧЕНКО У РОЗВИТОК ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У КУЛЬТУРОЛОГІЧНОМУ КОНТЕКСТІ

Анжела МЕЛЬНИК, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методики викладання російської мови та світової літератури Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова

У статті висвітлюється внесок доктора педагогічних наук, професора Л. Ф. Мірошниченко у розвиток проблеми навчання зарубіжної літератури у культурологічному контексті. Проаналізовано теоретичні напрацювання вченої, представлено реалізацію основних теоретичних ідей Л. Ф. Мірошниченко у навчальних виданнях із зарубіжної літератури.
Ключові слова: методичні ідеї Л. Ф. Мірошниченко, зарубіжна література, світова культура, національна культура, культурологічний контекст, історико-культурний коментар, взаємодія мистецтв.

В статье освещается вклад доктора педагогических наук, профессора Л. Ф. Мирошниченко в развитие проблемы обучения зарубежной литературе в культурологическом контексте. Проанализированы теоретические наработки ученой, представлена реализация основных теоретических идей Л. Ф. Мирошниченко в учебных изданиях по зарубежной литературе.
Ключевые слова: методические идеи Л. Ф. Мирошниченко, зарубежная литература, мировая литература, национальная культура, культурологический контекст, историко-культурный комментарий, взаимодействие искусств.

This article highlights the contribution of Doctor of Pedagogy, professor L. Miroshnychenko, in a development of an issue of studying foreign literature in culturological context. Theoretical groundworks of professor are analyzed, realization of main theoretical ideas of L. Miroshnychenko in scientific publications on foreign literature is presented.
Key words: methodological ideas of L. Miroshnychenko, foreign literature, world literature, national culture, culturological context, historical cultural commentary, interaction of arts.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку шкільної літературної освіти значна увага приділяється навчанню зарубіжної літератури у культурологічному контексті. Це підтверджують численні наукові дослідження, публікації, методичні рекомендації, програми факультативних й елективних курсів, шкільні підручники та посібники, а також документи державного значення.

Зокрема чинним «Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти» (2004) культурологічна лінія (разом із аксіологічною та літературознавчою) визначена наскрізною змістовою лінією літературного компонента [2]. Про актуальність такого підходу свідчить той факт, що і в новому Держстандарті (2011) культурологічна лінія посідає чільне місце. Вона передбачає такий зміст освіти: «Усвідомлення творів художньої літератури як важливої складової мистецтва, ознайомлення учнів з основними цінностями світової художньої культури, розкриття особливостей творів, літературних явищ і фактів у широкому культурному контексті, висвітлення зв'язків літератури з філософією, міфологією, фольклором, звичаями, віруваннями, культурними традиціями різних народів і національностей, розширення ерудиції учнів, виховання їхньої загальної культури, поваги до національних і світових традицій, толерантного ставлення до представників різних культур, віросповідань, рас і національностей» [3].

Вивчення літератури в культурологічному контексті ілюструє відому тезу М. Бахтіна про те, що література – невід'ємна частина культури, і її неможливо вивчати поза цілісного контексту культури. «Її не можна відривати від іншої культури і безпосередньо (через голову культури) співвідносити з соціально-економічними й іншими факторами», – пише вчений [1, 334].

Культурологічний підхід до вивчення літератури, на думку вітчизняного дослідника З. В. Кирилюк, формує загальну орієнтацію читача, розкриваючи історичний та національний характер культури, яку представляє художній твір, і визначає його аксіологічні й естетичні особливості. Саме культурологічний підхід учена вважає основним у системному вивченні літератури і визначальним у методиці викладання предмета [4; 5].

Одне з найважливіших завдань сучасної методичної науки – допомогти вчителю презентувати зарубіжну літературу як унікальне явище культури людства.

Аналіз останніх досліджень. Зазначимо, що культурологічний напрям у шкільній літературній освіті активного розвитку набув у другій половині XX ст. Це пов'язано зі змінами, що розпочалися у гуманітарній сфері, коли у 70–80 роках XX ст. зароджувались тенденції, пов'язані із системністю та цілісністю гуманітарного знання (роботи М. М. Бахтіна, О. Ф. Лосєва, Ю. М. Лотмана, Є. М. Мелетинського, В. М. Топорова та ін.), а також із бурхливим розвитком у шкільній педагогіці теорії міжпредметних зв'язків. Актуальність проблеми міжпредметних зв'язків у процесі навчання була зумовлена об'єктивними процесами у тогочасній культурі. Це насамперед тенденція інтеграції наукових знань у теоретичних дослідженнях і в практичній діяльності.

У цей період значно активізується увага вчених-методистів до художньої культури, яка усвідомлюється ними не просто як тло, а як смисловий компонент літературного твору та основа його інтерпретації (М. І. Кудряшов, Т. Г. Браже, В. Г. Маранцман, Т. Ф. Курдюмова, В. С. Гречинська та ін.).

Наприкінці XX – початку XXI ст. у методичній науці простежується тенденція зв'язного вивчення літературних творів на основі історико-культурного підходу. Проблема «література і культура» дедалі більше приваблює сучасних вітчизняних і зарубіжних дослідників О. М. Бандуру, Ю. І. Бондаренко, А. О. Вітченка, В. В. Гладишева, С. О. Жили, О. О. Ісаєву, З. В. Кирилюк, Ж. В. Клименко, О. М. Куцевол, Т. Б. Недайнову, О. М. Ніколенко, Л. М. Овдійчук, С. І. Сафарян, О. І. Скобельську, Ю. І. Султанова та ін., які розглядають різні аспекти даного питання.

Виділення невирішених раніше частин. Вагомий внесок у розв'язання цієї проблеми зробила відомий вітчизняний учений-методист, доктор педагогічний наук, професор Леся Федорівна Мірошниченко. Контекстно-культурологічне навчання зарубіжної літератури також проголошено одним із засадничих у діяльності методичної школи Л. Ф. Мірошниченко «Теорія і технологія викладання зарубіжної літератури» [7, 75–76]. Представники цієї школи (О. Ісаєва, Ж. Клименко, О. Куцевол, А. Вітченко, В. Храброва, Л. Удовиченко, А. Мельник та ін.) розвивають культурологічний напрям у шкільній літературній освіті у контексті власних наукових досліджень. Незважаючи на те, що праці Л. Ф. Мірошниченко неодноразово були предметом наукових досліджень, проблема контекстно-культурологічного навчання зарубіжної літератури у доробку вченої висвітлена недостатньо. Зокрема, не звертається увага на послідовність реалізації цієї проблеми у теоретичних і практичних аспектах наукової діяльності вченої.

Мета статті – висвітлити погляди професора Л. Ф. Мірошниченко на проблему контекстно-культурологічного навчання зарубіжної літератури, простежити послідовність реалізації цієї проблеми у теоретичних і практичних аспектах наукової діяльності вченої, з'ясувати внесок дослідниці у вирішення питання.

Варто зазначити, що професор Л. Ф. Мірошниченко у своїх наукових працях послідовно досліджує проблему навчання зарубіжної літератури у культурологічному контексті. Так, теоретичні аспекти питання розкрито у докторській дисертації, першому в Україні підручнику з методики викладання світової літератури, численних публікаціях ученої. Реалізує ці теоретичні розвідки дослідниця й на практиці. Зокрема, Л. Ф. Мірошниченко впроваджує ідеї у шкільну практику через документи державного значення, авторські шкільні підручники й посібники.

Розкриємо послідовно теоретичні й практичні напрацювання Л. Ф. Мірошниченко щодо навчання школярів зарубіжної літератури у культурологічному контексті.

Виклад основного матеріалу. Концептуальною для методики викладання зарубіжної літератури є думка вченої про важливість усвідомлення учнями специфіки шкільного предмета «Світова література». Для цього дослідниця радить учителю створити методичну систему формування нових понять, які необхідні для розуміння нового літературного курсу. Така система, за Л. Ф. Мірошниченко, складатиметься з двох етапів: 1) 5–8 класи – пропедевтичний курс, який підготує школярів до аналізу художніх творів різних літератур; 2) 9–12 класи – основний курс – читання й дослідження художніх текстів з урахуванням їхньої національної специфіки у взаємозв'язку з процесом розвитку світової культури. Вчена рекомендує спланувати спеціальні уроки (або їх фрагменти), присвячені читанню й коментуванню національної предметності. Один із перших уроків читання національної предметності Л. Ф. Мірошниченко пропонує організувати під час вивчення повісті М. В. Гоголя «Тарас Бульба». Саме в цьому творі, на переконання методиста, письменник створює колоритні національні образи українського і російського народів, що викликає особливий інтерес школярів, допомагає у сприйнятті світу «очима своєї національної стихії, очима свого народу», адже через глибоке та ясне розуміння себе легше осягнути і прийняти багатонаціональний світ, що тебе оточує. Один із таких яскравих образів у творі – світлиця Бульби. Методика опанування цієї національної предметності, за Л. Ф. Мірошниченко, складається з таких видів робіт: 1) виразне читання опису світлиці; 2) побутовий історико-культурний коментар (тлумачення слів «світлиця», «червоні обводи», «чарки» та ін.); 3) бесіда (звернемо увагу, що запитання бесіди через перевірку рівня розуміння прочитаного виводять учнів на усвідомлення особливостей національної культури); 4) повторне читання фрагмента твору мовчки [7, *92-94*].

«Уроки читання національної предметності, – наголошує Л. Ф. Мірошниченко, – допоможуть учням зрозуміти красу й усвідомити велику цінність народної культури, викличуть у них пошану й інтерес до національної самобутності інших народів» [7, *94*].

Таким чином, методична ідея Л. Ф. Мірошниченко про необхідність урахування національної специфіки художніх творів у контексті світової культури увиразнює одну із специфічних ознак шкільного курсу «Світова література» – урахування інокультурної природи творів світового письменства. Варто зазначити, що це положення подальшого концептуального розвитку набуло у докторській дисертації та монографії однієї з представниць методичної школи Л. Ф. Мірошниченко – Жанни Валентинівни Клименко [5].

З огляду на досліджувану проблему привертає увагу на сторінках підручника й схема календарно-тематичного плану уроків зарубіжної літератури, яка має характер. Так, поряд з традиційними рубриками «Нумерація», «Тема уроку», «Дата проведення уроку» Леся Федорівна пропонує чимало нових рубрик, які вимагають попереднього планування і пильної уваги (розподіл годин на уроки різних видів і типів, вивчення питань теорії літератури, використання наочності і ТЗН, реалізація міжлітературних і міжпредметних зв'язків тощо). Укладання такого розширеного календарно-тематичного плану дає учителю можливість уявити викладання свого курсу як цілісну систему, передбачити результати своєї роботи і діяльності учнів, забезпечити ефективне вирішення освітньо-виховних завдань шкільного предмета «Світова література» [7, *114–135*].

Отже, можемо зробити висновок, що календарно-тематичне планування уроків зарубіжної літератури (за методикою Л. Ф. Мірошниченко) – це розподіл тем уроків відповідно до чинної програми із визначенням дати його проведення, а також тих наскрізних ліній у викладанні предмета, що забезпечують цілісність і системність у роботі вчителя-словесника.

Однією з таких наскрізних ліній є урахування культурологічного контексту у навчанні зарубіжної літератури. Вона представлена такими рубриками плану, як «Міжлітературні та міжпредметні зв'язки», «Наочність і ТЗН», «Література до уроку», «Для самостійної роботи» тощо. Зокрема рубрика «Міжпредметні зв'язки», за Л. Ф. Мірошниченко, передбачає систематизацію матеріалу зі світової культури за схемою: доба; проблеми; історія; архітектура; живопис; музика; театр; мова [7, *120–121*].

Плануючи рубрику «Наочність і ТЗН», учителю корисно буде ознайомитись із цікавою добіркою біографічних матеріалів «Портретна галерея письменників світової літератури: 101 портрет», презентованих дослідницею у часописі «Зарубіжна література в навчальних закладах» (1998–1999 рр.). Окрім якісного живописного або фотографічного портрета письменника, Леся Федорівна пропонує різноманітний матеріал культурологічного спрямування, що допоможе вчителю організувати роботу з вивчення біографії письменника. Це і мистецький опис пропонованого портрета, і фрагменти біографій письменників, і уривки з мемуарів, епістолярної спадщини художника слова, і літературні портрети, вірші, інформація про пам'ятні місця, пов'язані з письменником тощо [8].

Таким чином, етап планування діяльності вчителя (за методикою Л. Ф. Мірошниченко)

набуває важливого значення для реалізації контекстно-культурологічного навчання зарубіжної літератури. Послуговуючись рекомендаціями вченої, словесник зможе спланувати ту чи іншу тему у широкому культурологічному контексті, що забезпечить розуміння учнями літератури як складової культури.

Принципово важливою для розв'язання проблеми контекстно-культурологічного навчання зарубіжної літератури стала удосконалена Л. Ф. Мірошниченко класифікація методів навчання. Леся Федорівна не тільки систематизує класифікацію методів М. І. Кудряшова, а, проектуючи її на шкільний курс «Світова література», наповнює специфічними прийомами, які спрямовані на розуміння взаємозв'язків літератури з іншими видами мистецтв, усвідомлення національної специфіки культур різних країн та їх відображення у художніх творах тощо. Це прийоми коментованого читання, порівняння літературного твору з його екранізацією, розповідь учителя про історико-культурні явища тощо [7, *160–187*].

Наприклад, читаючи класичні твори, вчена рекомендує використовувати такі види коментарів:

- історико-культурний (розкриття маловідомих і незрозумілих учням фактів історії та культури іншої країни, відбитих у художньому творі);
- побутовий (пояснення національно-специфічних побутових реалій, ознак національного побуту, звичаїв, не притаманних українському народу);
- географічний або природничий (пояснення особливостей клімату, флори й фауни, рельєфу країни, про яку розповідає автор твору);
- лінгвістичний;
- лінгвопорівняльний [7, *168–169*].

Не можна не погодитись із думкою дослідниці про те, що прийом коментованого читання застосовується вчителем для того, щоб учні «правильно і глибоко зрозуміли прочитане – отримали певні знання» [7, *168*]. Розвиваючи думку вченої, наголосимо, що правильність і глибина розуміння прочитаного сприятиме осягненню учнями буття художнього твору у широкому культурному контексті. Адже відомо, що літературні твори, вилучені з оточуючого їх культурного контексту і оцінювані за критеріями, прийнятими для сучасної літератури, залишаються незрозумілими, по-справжньому не прочитаними. Важливо усвідомлювати, що художній твір завжди обумовлений певним історико-культурним контекстом, і що автор звертався не до читача XXI століття, а до свого сучасника, який добре розумів його художню мову, поділяв уявлення митця про світ, природу, призначення поета і поезії. Здобуваючи культурний зміст, читач має пам'ятати, що хоча художній твір і пов'язаний з культурою певної епохи, однак він сам живе поза часом, а це означає, що якісь значення приходять, а якісь (при сприйнятті тексту реципієнтом, культурні горизонти якого менше за культурні горизонти автора) можуть бути втрачені. «Першим, – писав М. Бахтін, – є завдання зрозуміти твір так, як його розумів сам автор, не виходячи за межі цього розуміння. Вирішення цього завдання дуже складне і вимагає зазвичай залучення величезного матеріалу» [1, *334*].

Складним це завдання є й тому, що з кожним роком зростає віддаленість художніх творів минулого у часі, з'являється так званий «конфлікт часу», коли виникають труднощі у сприйнятті реалій, звичаїв, багатьох інших ключових понять певної культурно-історичної свідомості. Втрата культурологічного контексту може істотно вплинути на інтерпретацію художнього твору, тому під час аналізу творів віддалених від нас епох, культур важливо залучати докладний коментар з урахуванням інокультурності твору.

Висвітлюючи проблему вивчення художнього твору (етапи вивчення художнього твору, аналіз художнього твору, вивчення художніх творів світової літератури у їхній родовій специфіці), Л. Ф. Мірошниченко неодноразово наголошує на творчій праці вчителя-словесника. Це положення вдало ілюструється яскравими фрагментами планів-конспектів уроків, чимала кількість яких презентує вивчення художнього твору світової літератури у широкому контексті світової культури. Це заочна екскурсія на Галявину казок (околиця Ялти), евристична бесіда за повістю-притчею Е. Хемінгуея «Старий і море», обговорення тематичної виставки учнівських малюнків, розповідь про афінський театр, слово вчителя про театр «Глобус» та ін. [7, *188–340*]. Запропоновані Л. Ф. Мірошниченко методичні прийоми та види навчальної діяльності увиразнюють тезу про те, що художні твори, які є предметом вивчення на уроці зарубіжної літератури, самі по собі вже представляють факт культури конкретної епохи певного народу. Виступаючи своєрідним джерелом пізнання світу й людини, вони є тим «культурним кодом», без якого неможливий повноцінний розвиток особистості у сучасному полікультурному суспільстві. Водночас окремі літературні твори в акумульованому і віддзеркаленому вигляді презентують факти таких культурних сфер, як філософія, міфологія, релігія, мистецтво.

Таким чином, вивчення художніх творів уже виступає могутнім джерелом культурологічної інформації, а сутність культурологічного підходу до вивчення літературного твору полягає в тому, що наявні у ньому факти культури розглядаються не самі по собі, а у співвіднесеності з усією його образною системою та є органічною складовою цієї системи.

Передплатний індекс 74426

Концептуально важливою є думка вченої про те, що «культурологічний аналіз передбачає дослідження художньої літератури в контексті національної та світової культур» [7, *200*]. Розвиваючи цю думку Л. Ф. Мірошниченко, наголосимо, що глибоке усвідомлення художнього твору світового письменства зумовлене не тільки осмисленням специфіки культурної системи, в межах якої він народився, а й залежить від обізнаності українських школярів щодо його буття в культурному просторі нашої країни. Нагадаємо добре відому думку М. Бахтіна про те, що «чужа культура лише в очах іншої культури розкриває себе повніше, глибше... один смисл розкриває свої глибини, натрапивши і доторкнувшись до іншого смислу... ми ставимо нові питання чужій культурі, яких вона сама не ставила. Ми шукаємо в ній відповіді на ці питання, і чужа культура відповідає нам, відкриваючи перед нами свої грані. За такої діалогічної зустрічі двох культур вони не зливаються і не змішуються, кожна зберігає власну єдність і відкриту цілісність, проте вони взаємно збагачуються» [1, *353–354*]. Тобто, вивчаючи художні твори світового письменства, словеснику важливо враховувати особливості сприйняття інокультурного твору українськими читачами, ознайомлювати їх з існуючими національними мистецькими інтерпретаціями, художніми взаємодіями, варіантами перекладів тощо.

Проблема навчання зарубіжної літератури у культурологічному контексті реалізована на практиці Л. Ф. Мірошниченко у серії шкільних підручників, посібників і хрестоматій. Серед них такі:

1. Мірошниченко Л. Ф. У світі зарубіжної літератури : посібник-хрестоматія для позакласного читання у 5 класі середніх шкіл / Л. Ф. Мірошниченко, О. О. Ісаєва, Ж. В. Клименко. – К. : Просвіта, 1998. – 480 с.

2. Мірошниченко Л. Ф. Зарубіжна література : підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закладів / Л. Ф. Мірошниченко, О. О. Ісаєва, Ж. В. Клименко. – К. : Вежа, 2001. – 448 с.

3. Зарубіжна література : посібник-хрестоматія. 9 клас. / Автори-упорядники: Л. Ф. Мірошниченко, Ж. В. Клименко – Донецьк : ВКФ «БАО», 2001. – 864 с..

4. Мірошниченко Л. Ф. Зарубіжна література : підруч. для 5 кл. / Л.Ф.Мірошниченко, Ж. В Клименко. – К. : Навч. книга, 2005. – 228 с.

5. Мірошниченко Л. Ф. Зарубіжна література : підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закл. – К. : Слово, 2011. – 390 с. та ін.

Одним із перших таких навчальних видань став посібник-хрестоматія для позакласного читання у 5 класі «У світі зарубіжної літератури» (у співавторстві з О. О. Ісаєвою, Ж. В. Клименко), виданий у 1998 році. Цей посібник оснащений кращими україномовними перекладами художніх творів, а також необхідним методичним апаратом. Зазначимо, що в історії вітчизняного підручникотворення (з курсу «Світова література») це була одна із перших книг, у якій подавалась лаконічна і доступна для п'ятикласників етнографічна довідка про розташування, клімат, населення, культуру народу, твір якого читатимуть учні. Такі фонові відомості значно полегшували сприйняття інокультурного твору, вводили учнів у контекст тієї чи тієї національної культури [9].

Традиційно підручник розуміється як комплексна інформаційна модель навчального процесу, що є джерелом навчання і засобом організації навчання [11, *240*]. Окрім того, підручник передбачає систематичний виклад конкретного предмета на певному етапі навчання відповідно до авторської концепції.

Авторська концепція підручників і хрестоматій із зарубіжної літератури Л. Ф. Мірошниченко (у співавторстві з О. О. Ісаєвою, Ж. В. Клименко) полягає в їхній творчій орієнтації [6]. Так, провідною ідеєю підручника «Зарубіжна література» для 5 класу (автори Л. Мірошниченко, Ж. Клименко) є «ідея формування творчого читача, котрий, прямуючи шляхом відкриттів, випробувань і прозрінь, відчуває радість спілкування з літературним твором як естетичним явищем» [7, *68*]. Характерною ознакою цього підручника є його культурологічна спрямованість.

Культурологічний компонент презентованого підручника представлений як художніми, так і нехудожніми текстами пізнавального характеру, які сприяють поглибленому вивченню художнього твору, усвідомленню його специфіки, осягненню на культурологічному рівні значення літературної спадщини письменника, розширенню культурного світогляду учнів. Це невеликі за обсягом нариси про письменників, статті з теорії літератури, історико-культурні коментарі, виноски, внутрішньотекстові примітки, позатекстові коментарі, виділення фрагментів тексту зміною шрифту тощо. Особливістю цього підручника є також і те, що фоновий культурологічний матеріал чітко структурований і представлений рубриками «Цікаво знати» (подано літературознавчі, етнографічні, історичні та перекладознавчі відомості, необхідні для розуміння твору) та «Літературними куточками планети» (інформація про найславетніші пам'ятні місця, збережені або створені на знак великої шани до шедеврів літератури та її творців). Культурологічна лінія у цьому підручнику реалізована також і в діяльнісному аспекті, зокрема запитаннями і завданнями підрубрики «Взаємодія мистецтв». Назвемо лише деякі із завдань: підготовка інсценізацій, ілю-

стрицій до твору, порівняння твору літератури та його екранізації та ін. Яскраво виражену діалогічно-культурологічну спрямованість має й композиція підручника, підпорядкована формі подорожі. Ідея подорожі ретельно продумана. Вона реалізована через низку персонажів-помічників (Пані Метелиця, Попелюшка, чарівний кінь Пегас), втілена в ілюстративному оформленні підручника. Однією із родзинок цього навчального видання є розміщення на форзаці дитячих малюнків, які не лише допоможуть вчителеві організувати роботу з програмовими творами, а й, на думку авторів, наблизять підручник до читачів. Адже всі вони зможуть побачити улюблених героїв очима своїх сучасників – однолітків з різних куточків України, вступити з ними у творчий діалог [7; 68–71].

Отже, матеріали щодо реалізації культурологічної лінії пронизують усі компоненти підручника, як у композиційно-змістовному, так і діяльнісному напрямах. Додамо, що вміщення у підручнику дозованої, цілеспрямованої, адаптованої фонової культурологічної інформації, методично грамотна організація роботи з нею, що передбачає діалогову, дослідницьку, творчу діяльності, сприятиме уявленню учнів про художню літературу як важливу складову культури, а також культурно-орієнтованому й особистісному розвитку учнів.

Висновки. Таким чином, проблема контекстно-культурологічного навчання зарубіжної літератури послідовно реалізована у теоретичних і практичних аспектах наукової діяльності професора Л. Ф. Мірошниченко. Внесок ученої полягає у таких ідеях:

- про необхідність урахування національної специфіки художніх творів у контексті світової культури (через проведення уроків читання і коментування національної предметності);
- про важливість укладання розширеного календарно-тематичного планування із визначенням наскрізних ліній у викладанні предмета (із визначенням культурологічного контексту виучуваного твору);
- про переосмислення класифікації методів навчання літератури з огляду на специфіку предмета (уведення специфічних прийомів та видів навчальної діяльності учнів, спрямованих на розуміння національної специфіки культур різних країн та їх відображення у художніх творах);
- про дослідження художньої літератури в контексті не тільки світової, а й національної культури;
- про реалізацію контекстно-культурологічного навчання зарубіжної літератури у сучасних підручниках з предмета.

Перспективи подальших розвідок. Перспективним вважаємо подальше дослідження наукового доробку Л. Ф. Мірошниченко щодо реалізації контекстно-культурологічного навчання школярів зарубіжної літератури. Наприклад, презентація контекстно-культурологічного навчання зарубіжної літератури в авторських шкільних навчальних виданнях (послідовний аналіз видань в історичному аспекті); аналіз методичних рекомендацій вченої, розробок планів-конспектів та позакласних заходів з предмета щодо означеної проблеми та ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин. – М. : Искусство, 2-е изд., 1986. – 445 с.
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [Електронный ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/24-2004-п/page.
3. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [Электронный ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п.
4. Кирилюк З. В. Проблеми культурологічного підходу у вивченні зарубіжної літератури / З. В. Кирилюк // Зарубіжна література. – 2008. – № 4. – С. 2–5.
5. Клименко Ж. В. Теорія і технологія вивчення художніх творів у старших класах загальноосвітньої школи : монографія / Ж. В. Клименко. – К. , 2006. – 340 с.
6. Мірошниченко Л. Підручник нового покоління. Яким він є. Яким має бути / Л. Мірошниченко, Ж. Клименко, О. Ісаєва // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2001. – № 10. – С. 4.
7. Мірошниченко Л. Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах : підручник. / Л. Ф. Мірошниченко. – К. : Вища шк., 2007. – 415 с.
8. Мірошниченко Л. Ф. Портретна галерея письменників світової літератури: 101 портрет / Л. Ф. Мірошниченко // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 1998. – №№ 5, 8, 9, 10, 11 (вкладка).
9. Мірошниченко Л. Ф. У світі зарубіжної літератури: посібник-хрестоматія для позакласного читання у 5 класі середніх шкіл / Л.Ф.Мірошниченко, О. О. Ісаєва, Ж. В. Клименко. – К. : Просвіта, 1998. – 480 с.
10. Мірошниченко Л. Ф. Зарубіжна література : підруч. для 5 кл. / Л. Ф. Мірошниченко, Ж. В. Клименко. – К. : Навч. книга, 2005. – 228 с.
11. Хуторской А. В. Современная дидактика : учеб. пособие. – 2-е изд., перераб. / А. В. Хуторской. – М. : Высш. шк., 2007. – 639 с.